

Tento příspěvek si klade za cíl upozornit na dva údaje z básníkovy životopisu, které jsou badateli často nekriticky přejímány, ačkoliv jsou v prvním případě neúplné, ve druhém pak chybné. V obou případech přispěl k novým zjištěním návrat *ad fontes*, tedy prostý návrat k původním pramenům.

Stručný přehled rodových poměrů, ze kterých Karel Jaromír Erben pocházel, podobně jako nástin jeho vlastní rodiny přinesl již jeho první životopisec, moravský zemský archivář Vincenc Brandl. Podrobněji se jimi zabýval Antonín Grund, autor dosud nejúplnějšího básníkovy životopisu, jenž při své práci využíval mj. autentická vyprávění Erbenovy dcery Blaženy, dalších členů rodiny a pamětníků. Vývod Erbenova rodu pro něj sestavil miletínský kronikář František Kučera, který později vzpomínal: „Hleděl jsem mu vždy se vsí přesností vyhověti, pátraje pilně v matrikách farních, v městském archivu i v pozemkových knihách. Při tomto hledání různých záznamů poznal jsem, jak mnohdy nepatrná zpráva, kdekoliv zapsaná o osobě a věci, objasní nám někdy velké záhady a vnese světlo do událostí, nejistotou dosud zahalených.“ Jím sestavený rodokmen se stal přílohou Grundovy monografie a propříště výchozím bodem pátrání každého nového erbenovského genealoga.

Počátky rodu

František Kučera sledoval básníkovy předky v otcovské linii až k chalupníkovi Adamu Erbanovi (viz Pod Zvičinou XXIX, 2011, č. 1) a gruntovnímu zápisu z roku 1704, jímž Adam Erban koupil od Fridricha Borůvky živnost v Ouhlejevě s chalupou pozdějšího čp. 8 (dnes již zaniklého). V matrice našel datum Adamovy smrti v roce 1712 a z udaného věku odhadl datum narození. Otázku kde a kdy se Adam narodil a odkud vlastně do dnešního Úhlejova přišel, ponechal Kučera nezodpovězenou. Příští badatelé pak Kučerovo pátrání brali jako uzavřené a o další prohloubení vývodu rodu Erbanů/Erbenů neusilovali. Jiný miletínský badatel archivář Josef Špringer pouze konstatoval, že místo Adamova původu není známé, a přispěl pouze hypotézou, že jím mohla být jedna ze vsí, které poslední miletínští Valdštejnové drželi v Krkonoších (Čistá, Fořt, Javorník), a odkud také pocházely rody ostatních Erbenů a Erbanů v Miletíně.

Teprve v loňském roce se podařilo badateli Josefu Šormovi z Dolního Dehtova okolnosti Adamova příchodu do Úhlejova upřesnit. Jádrem badatelského zájmu pana Šorma jsou místopisy obcí bývalého poličanského panství, s úspěchem již publikoval topografie Třebihoště, Dehtova, Zvičiny a Trotiny. Při shromažďování podkladů pro připravovanou topografii Úhlejova využíval příslušné pozemkové knihy a došel až k výše zmíněnému zápisu z roku 1704. A neudělal vlastně nic jiného, než že si tento zápis pozorně přečetl: *Léta Páně 1704 dne 31. Xbris při drženém soudě v Bílých Poličanech vynašlo se, že jest Frydrych Boruvka s vůlí a vědomím Milostivé vrchnosti handl učinil a se na Zvičinu odstěhoval, na jakéžto místo ze Zvičiny Adam Erban za jednoho hospodáře jest dosazen, na srovnání jejich při právu ouhlejevském nacházeti se bude...*

Adam Erban tedy přišel do Úhlejova ze Zvičiny, kde podle Josefa Šorma držel usedlost dnešního čp. 142. To je usedlost, která vznikla ve druhé polovině 16. století rozdělením statku Martina Sušira na pět menších živností. Prvním známým majitelem byl Jakub Kučera, někdy v 90. letech 17. století se pustého gruntu ujal Adam Erban, který zde postavil nový dům.

Jak Josef Šorm zjistil, Adam Erban žil na Zvičině již dříve. Dne 4. 2. 1689 se v kostele v Horní Brusnici oženil s Dorotou (Alžbětou) Lederovou a v prosinci 1691 se jim na Zvičině narodil první syn Hans (po něm před přesídlením do Úhlejova ještě dalších pět dětí). Narození Adama samotného však v brusnických matrikách nenajdeme, jeho stopa na Zvičině tím mizí. Prostor tak dostává další bádání, mj. i výše zmíněná hypotéza Josefa Špringera.

Dům čp. 142 na Zvičině (foto Josef Šorm)

Zůstává otázkou, proč místo, odkud Adam Erban do Úhlejova přišel, uniklo tehdy, v první polovině 30. let 20. století, pozornosti Františka Kučery? Jen těžko jej lze podezírat z nepozornosti. Dovolím si proto navrhnout hypotézu v tom smyslu, že Kučera snad nebyl se svým zjištěním příliš spokojen. V době, kdy se německý národní socialismus dostával k moci, patrně nebylo příjemné zjištění, že rod „národního“ básníka pochází z tehdy národnostně převážně německé Zvičiny; oproti tomu český Ouhlejov v tomto smyslu působil nepochybně daleko lépe...

Odkud pocházela Žofie Mastná?

Postavení druhé Erbenovy manželky v básnických životopisech je poněkud nevděčné. Zatímco té první, Barboře Mečířové ze Žebráku, je obvykle věnováno hodně prostoru, druhé manželce Žofii Mastné je přisouzena pouze role nevlastní maminky a obětavé družky, která vychovávala nevlastní dcery a starala se o manžela v době jeho nemoci. Nikde se už nedočteme bližší informace o jejím původu, mládí a rodině, přestože pocházela z rodu, z nějž vzešlo též několik významných osobností (zejm. meziválečný diplomat Vojtěch Mastný).

Brandl píše, že druhá Erbenova manželka byla důvěrnou přítelkyní jeho sestřenic Františky Žabové a dcerou lomnického kupce Mastného. Grund toto sdělení pouze doplňuje o rok jejího narození, 1835. Současný pokrok v digitalizaci a zveřejnění historických pramenů nám nyní umožňuje si osobní údaje Žofie Mastné snadným způsobem ověřit a doplnit.

Prvním vodítkem mohou být pobytové přihlášky pražského policejního ředitelství, uložené v Národním archivu v Praze a zveřejněné v jeho digitální badatelně. V přihlášce Erbenových je zapsána „Sophie geb. Mastny, 2te Gattin“ narozená r. 1836 v Jičíně. Podrobnosti pak přináší samotný záznam o sňatku Karla Jaromíra Erbena s Žofií Mastnou, který najdeme v matrice farnosti kostela Nejsvětější Trojice v Podskalí na Novém Městě pražském. Ke sňatku došlo 15. února 1859, snoubence oddal administrátor farnosti P. Ferdinand Pokorný. Nevěsta je zapsána jako „Mastny Sofie Mathilde“, schovanka pana Vojtěcha Laciny, pražského měšťana a majitele domu čp. 431/II (Nové Město), rozená v Jičíně čp. 76 14. května 1836. Za svědka byl Žofií bratr Vincenc Mastný, Karlovi dlouholetý přítel Karel Storch.

V matrice děkanského úřadu v Jičíně se pak dočteme, že Žofie Matylda se narodila v jičínském „Novém městě“ čp. 76 Janu Mastnému, jičínskému měšťanu a magistrátnímu radovi, a jeho druhé manželce Anně Strakové. Žofiin otec Jan Mastný, narozený kolem roku 1782, začínal podnikat v Kutné Hoře, kde byl jeho otec (Žofiin dědeček) na přelomu 18. a 19. století učitelem. Jan přišel v roce 1805 do Lomnice nad Popelkou, kde založil faktorství a v roce 1808 se přiznal do Jičína, kde pak žil se svojí početnou rodinou až do své smrti v roce 1855. V roce 1811 je v matricích uváděn jako „faktor v Jičíně“, v roce 1828 jako „fabrikant kartounu“. Lomnické faktorství předal nejstaršímu synu Vincencovi (narozenému v roce 1809), který na jeho základech v Lomnici postavil v 50. letech první textilní továrnu.

Je tedy patrné, že Žofie Mastná pocházela z Jičína a nikoliv z Lomnice, s kterou ji spojovala pouze osoba nevlastního bratra. Není důvod pochybovat o tom, že ji s Karlem Jaromírem Erbenem skutečně seznámila sestřenic Františka Žabová, provdaná Režná. Erben sám se o tom zmínil příteli historiku Antonínu Rybičkoví v dopise z 19. října 1858: „Příbuzní mi radí, abych se opět oženil, ano sami mi vyhledali nevěstu; jak se zdá, velmi pořádnou a k dětem mým přičylnou.“ Žofie již tehdy patrně pobývala v Praze. Když jí v roce 1855 zemřel otec, nebyla dosud plnoletá. Lze snad tedy uvažovat o tom, že se jí ujali Lacinovi (příbuzní nebo rodinní přátelé) a vzali ji k sobě do Prahy do doby, než se pro ní najde vhodný manžel. Na podzim 1858 se s Karlem seznámili, 25. října byla Žofie úředně prohlášena za plnoletou a v únoru byla svatba.

Na závěr lze doplnit, že Žofie Erbenová přežila svého manžela o 35 let: zemřela 23. října 1905 ve svém bytě v domě na Jungmannově třídě čp. 749 na Novém Městě pražském. Pohřbena byla v nové hrobce na Olšanských hřbitovech, kam byly později z Košíř přeneseny též ostatky Karla Jaromíra Erbena a jeho první manželky Barbory.

Mgr. Jan Hlavatý

Prameny a literatura:

BRANDL, Vincenc: *Život Karla Jaromíra Erbena*. Brno 1887.

GRUND, Antonín: *Karel Jaromír Erben*. Praha 1935.

KUČERA, František: *Vzpomínka*. Hořický obzor XXXX, 1940, č. 24

Národní archiv, konskripce pražského policejního ředitelství 1850 – 1914 (digitalizováno, www.nacr.cz).

Archiv hlavního města Prahy, sbírka katolických matrik (digitalizováno www.ahmp.cz).

Žofie Erbenová, roz. Mastná

Státní oblastní archiv v Zámrsku, pozemkové knihy ve fondu Okresní soud Hořice a matriky ve Sbírce matrik Východočeského kraje (digitalizováno, www.vychodoceskearchivy.cz).

Státní okresní archiv Jičín, Písemná pozůstalost Josefa Špringera.

Internet